

ATKLĀSMES

Latvijas Zinātņu akadēmijas Goda loceklis Gunārs Krollis (pārējos titulu piešķirumus un prēmijas, balvas par augstvērtīgu sniegumu izstādēs, konkursos, simpozijos šoreiz neminēšu, uzskaitījums vien aizpildītu visas informācijai paredzētās rindas) ar savu personālizstādi Jūrmalas pilsētas muzejā “Notikumu arēnas. Pārdomas krāsās” (2017. g. 27. marts — 30. aprīlis) atkārtoti izteica aksiomu, ka augstvērtīga māksla ir zinātne un šo divu it kā pilnīgi pretējo cilvēka darbības formu, metožu, izteiksmes līdzekļu, lietojuma atzari nav šķirami, jo robežas tiek pārkāptas, nojauktas, sapludinātas.

Divās muzeja otrā stāva zālēs mākslinieks bija izvietojis 20 darbus. Savus tēmas redzējumus uz audekliem, koka, kartoniem ar eļļu, akrilu, ķīniešu tušu, akvareli, zeltu, kolāžām, ļaujot katram skatītājam tvert nozīmīgāko — skatījuma vērienu, domāšanas plašumu un dziļumu, profesionālo meistarību, pārdomu aktualitāti, filozofiskās atklāsmes, vēstures interpretācijas, precizitātes spodrinājumus, patiesuma piesātinājumu, fakta transformāciju tēlā, zīmējuma līnijas neatkārtojamību. Katru no šiem apzīmējumiem var detalizēti paskaidrot, argumentēt, pierādīt. Palikšu pie divām likumbām, kuras raksturo konkrēto mākslas darbu parādi un iecentrē Gunāra Krolla individualitātes neatkārtojamību Latvijas mākslas kopainā.

PRECIZITĀTE. Tā nolasāma it visā. Saturā un formas savienojumā, kas raksturo atšķirīgu dimensiju uztverei, sapratnei, sajūtām. Un kaut arī vairākums darbu redzēti citās izstādēs, darbnīcā, attēlizdevumā “Gunārs Krollis” (Rīga, 2007), šoreiz atlase un kārtojums ekspozīcijā rada noturīgu jauninājumu par mākslinieka mērķiem. Vienojošā ideja izteikta ar vietas, simbola, tēla, notikuma saākējumiem, un to savstarpējās attiecības veido monolī-

tu kopumu. Tas tulkojams un pārdzivojams neierobežoti, atbilstoši katra skatītāja zināšanām, dvēseles vibrācijām. Šāds izklājums prasa katra līdzdalībnieka prāta asumu un sirds gudrību.

Kā īpaša vērtība jāmin mākslinieka meitas Ingūnas Krolles-Irbes izstādei sagatavotais informatīvais materiāls, kas dod norādes par mākslinieka konkrētajiem darbiem un domāšanas veidu. Viens piemērs: darba nosaukums — “Mirāža” (2006, a. e., 140 x 140), vieta — Ēģipte, simbols — Bībele, tēls — faraons, notikums — pašizolācija. Pieci vārdi, kas uzbur nepārtrauktu asociāciju plūsmu un kļūst par ceļvedi piesātinātās plaknes izpētē. Ja atļaujos subjektīvu mākslas darba lasījumu: tad zivs, kā dzīvības un nāves simbols, kas ir gleznojuma centrs ar Ēģiptes piramidām spuru vietā, valdnieka zelta maska uz zviņainā sāna ievietota stikla kastē. Zilganais caurspīdīgums kā atgādne par ūdeni, kas savukārt ir norāde uz laika plūdumu, tecējumu, kristietības kā atjaunotnes principu un sievišķā būtību — radīšanu. Visi šie simboli ir pretrunīgi un atšķirīgi tulkojami: zivs — Ēģiptē vienlaikus svēta un bīstama būtne, piramīda — apziņas līmeņi, maska — cita īstenība, stikls — trausla siena, zelts — saule, mīlestība. Šie pieminējumi vien ļauj mēģināt izprast cilvēces gaitu sarežģītajā pretrunīgumā un nesavienojamībā. Nauda, vara mūžīgajā cīņā, kustībā iepretim gara veikumam, atdzimšanai. Un pāri visam tumša saule — gaisma, uguns, skarabejs, Ra, Kristus. Lai panāktu nepieciešamo vizualizāciju, Gunārs Krollis izmanto visa veida gleznieciskos, zīmējuma, kompozīcijas pamatprincipus: balansu kolorītā, kustības un statiskuma vienotību, ritma sakārtotību, gaiši-tumšā attiecības, faktūras spēku, līniju daudzveidību utt., utt. Gala rezultātā gūstot uzmirdzēju-

mu tik sarežģītās savstarpējās mijiedarbēs kā vēsture un mitoloģija, daba un portrets, arhitektūra un stila detaļa. Satura un formas daudzveidība pārņem Harmonijā.

AKTUALITĀTE. Visi jautājumi un atbildes, kuras var meklēt un atrast mākslinieka pārdomu lokos, izsakāmi īsi — vēsture laikmetu griežos. Darbu nosaukumi vien rāda, cik atrasiņi un zinoši mākslinieks šķirsta civilizācijas lappuses: “Aleksandrijas nolaupīšana” (1999), “Kleopatra” (2007), “Bizantija” (2006), “Teiksma par Danaju” (2007), “Tēzejs un Minoturs” (2009), “Rīgas spīdums” (2003), līdz pat šodienai — “Hologramma” (2016/2017). Vēstures zinātne cauri gadsimtiem meklē — dokumentāciju, loģiku, pieejamās liecības, statistiku, autentiskumu, izmanto heraldiku un antropoloģiju, epigrāfiku un arheoloģiju, hronoloģiju un numismātiku, visus ar nozari saistītos pētījumu veidus, metodes, mērķus, lai nonāktu pie reizēm pilnīgi atšķirīgām patiesībām. Tā strādā arī Gunārs Krollis. Tik gūstot un sniedzot citas kvalitātes rezultātu — savu patiesību, mākslas patiesību. Var teikt, ka visi nezūdošie vēstures notikumi, sižeti, tēmas, personības, ietverti mākslas valodā, vienmēr ir aktuāli un modernajai pasaulei lielumā atklājami. Mainās apstākļi, cilvēks nemainās — atziņa, kura aizvien no jauna ieskanas mūzikā, burtojama literatūrā, saredzama tēlojošajā mākslā.

Var pilnīgi droši apgalvot, ka kopš pirmās piedalīšanās izstādē (1956, gadu gaitā

izveidotas vairāk nekā 40 personālizstādes, līdzdalība tuvu pie 500 grupu izstādēs Latvijā un starptautiskā arēnā), Gunāra Krolla interese par vēsturi un personību, cilvēka stāju karos un pārvērtībās, valdnieku troņos un ubagu cellēs, naidā un mīlestībā, visā — šie nepiesaucamajā, nedefinējamā amplitūdā ir nopietns un izvērsti koncentrāts. Studējams un no jauna atklājams. Neapšaubāmi, viena no mākslinieka darba mūža visaugstākajām virsotnēm ir grafikas lapu sērija — 28 versijas “Livonija krustcelēs”, kas citā formātā un izteiksmes intensitātē apskatāma Latvijas grāmatniecības etalonā (“Indriķa hronika”, R., 2001. *Dr. h. c.* Ābrama Feldhūna tulk. no latīņu val., ievadvārdi, *Dr.habil. hist.* Ēvalda Mugurēviča priekšvārds, komentāri).

Jau daudz dzīvē un arodā pieredzējušais, augstu novērtētais mākslinieks reiz atklāja, ka trīs gadus strādājot pie darba izveides, brienot cauri Latvijas vēsturei, bieži vien bijis krustcelēs, pretrunu mezglojumos. Un darbs viņā tikai vairojis un nostiprinājis pārliecību, ka “latviešiem vienmēr raksturīga izturība un ticība”. Iespējams, šos vārdus var un vajag attiecināt uz pašu mākslinieku, jo viņa šī gada Jūrmalas muzeja izstāde, tāpat kā viss gājums mākslā, izsakāms ar Raiņa atziņu: “Tumsas dziļumos gaisma dzimst.”

2017. gads, maijs.

Ingrīda Burāne